

MAGYAR IZRAEL

AZ ORSZÁGOS RABBIEGYESÜLET KÖZLÖNYE.

Szerkeszti **Dr. NEUMANN EDE.**

Megjelenik július és augusztus kivételével havonként egyszer.

Előfizetési ára évi 6 korona. Az egyesület tagjai a tagsági díj fejében kapják.
A kéziratok és előfizetési díjak a szerkesztőhöz küldendők.

Pozsony.

*Vész, pusztulás, füstölgő romok. Jajveszéklés, könnyek árja.
Hajléktalanok, kenyértelenek ezrei.*

Megreszkettek a szívek.

*Es romokban a nagy, jámbor kegyeletől övezett iskola.
A szent könyvek a lángok martaléka. Sötét, fekete falak. Néma
csend. Nem tanítanak, nem tanulnak Nem magyarázzák a régi
mestereket. Nem vitatkoznak évezrekkkel ezelőtt elhangzott szavuk
értelméről. Szétrebbennek a tanulók. A hol kenyér nincs, ott
tóra sincs.*

*Gyász és mélységes fájdalom mindenütt, a hova eljutott
a nagy válság hire. Izrael minden sátrában.*

*És a nagy szomoruság nyomában meleg együttérzés, segítségre
való készség. Mindenütt, a hol emberségesen dobognak a szívek.
Nemcsak Izrael sátraiban.*

*A tüzvész ledöntötte a válaszfalakat. A romokon ott ragyog
a szívek el nem oltható szeretetének fénysugára.*

*Fel fognak épülni az ősök szellemétől megszentelt hajlékok.
Testvéri szeretetünk összehordja majd a köveket. Új élet fog
támadni. Testvéri szívünk hűségének igyekezetéből.*

*Nem pusztulhat el az iskola, mely egykor vallásunk tudo-
mányának dicsősége volt. Táplálja mindétig a lelkeket. Segitse
fentartani az ősrégi hagyományokhoz való hűséget. És oktassa
szerepre tanítványait. Irányítsa a tekinteteket a szétágazó
utak felett kiemelkedő magaslatokra.*

*Minden zsidó gyülekezet vegye ki részét a szeretet munká-
jából, lobogjanak fel a szent lángok az egy Izrael szívében
épülő oltárokon!*

A Sulchan Áruch.

Vajjon szükséges volt-e a Sulchan Áruchot belekeverni a magyar zsidóság egységes szervezésének kérdésébe? Vajjon kevesebb sikerrel biztatott volna a megindult nagy békeakció, ha az Országos Értekezlet határozatainak végrehajtására kiküldött bizottság egy szóval sem bővítette volna az Értekezlet ünnepélyes kijelentését, hogy a „kiépitendő önkormányzat keretein belül joghatályos intézkedések biztosítsák a bármely árnyalatbeli hitközségek által fentartott intézmények és hagyományok hű megőrzését és ápolását?” Vajjon azoknak, a kik a béke és az egység kedvéért minden garanciát vállaltak arra nézve, hogy az egységes autonómia megalkotása a belső szervezetek és tradíciók megbolygatása nélkül történjék meg, vallomást kellett-e tenniök, hogy a Sulchan Áruch alapján állanak? Vajjon remélhető volt-e, hogy ez a vallomás egy csapásra el fog háritani minden nehézséget, le fog győzni minden akadályt, el fog oszlatni minden kétséget, bizalmat fog kelteni a gyanakvókban, meg fogja nyerni az idegenkedőket, meghódítani az ellenfelek nagy táborát? És vajjon van-e értelme annak, ha egy zsidó hitközség alapszabályaiban vagy egyébütt kimondja, hogy a Sulchan Áruch alapján áll?

Három évtizede lesz, hogy a függetlenségi párt a vegyes házasságról szóló törvényjavaslat bukása után kibocsátott manifesztumában felszólította a zsidókat, hogy „kellő határozottsággal nyilatkoztassák ki” dogmaikat. — Az egész zsidóságon felháborodás dörgött végig. Philippson Lajos a Pester Lloydban közzétett nyílt levélben magyarázta meg a nagy eszmék kíváncsi bajnokainak, hogy nem tegnap léptünk a történet színterére és a Magyar Zsidó Szemle a zsidó káték hatalmas lajstromát adta közre, a mely nagyon szépen mutatta meg, hogy minden zsidó iskolás gyerek abban a helyzetben van, hogy „kellő határozottsággal” nyilatkoztassa ki vallásunk „dogmáit”.

Nem akarunk erős kifejezéssel élni. Nem mondjuk tehát, hogy hasonló felháborodás vett erőt a bizottság számos tagján, midőn felhangzott az óhaj, hogy a Sulchan Áruch mellett tegyünk vallomást; de igen kevés, ha azt mondjuk, hogy kínos meglepetést keltett. Hát szükség van ilyen nyilatkozatra? Hát a magyar zsidóságnak az a része, mely nem tartozik az orthodox szervezethez, nem dokumentálja-e minden intézményében, hogy a zsidó hagyomány alapján áll? Nem tükrözik e összes institúciói a Sulchan Áruchhoz való ragaszkodást? Nem annak rendelkezései szerint végzik az ebben az országban fennálló valamennyi zsidó gyülekezetben a vallás szertartásait?

Az 1868—1869. évi egyetemes gyűlés tizenhatodik ülésén, a melynek napirendjén a huszonötös bizottságnak a községek szervezésére vonatkozó javaslatai voltak, a kongresszus nyolcvannyolc tagja attól az óhajtól áthatva, hogy a kongresszus érdemleges munkáit „határozottan támogathassák, a maguk, valamint a választóik lelkiismeretének megnyugtatóására” a következő sürgős indítványt tették: A t. kongresszus határozza el, hogy a kongresszus

semmiféle hitközségi vagy iskolai szervezetre vonatkozó oly szabályzatot nem tárgyal és róla nem tanácskozik, a melyben az a principium nincs megállapítva, hogy a biblia és a talmud szabványai, úgy a mint a Sulchan Áruchban kodifikálva vannak, egyedül szolgáljanak és szolgálhatnak alapul. Tekintve, hogy a kongresszusnak egyetlen egy tagja sem vonja és vonhatja kétségbe ezeknek a szabványoknak az érvényét, úgy hiszszük, hogy annál inkább számíthatunk sürgős indítványunk elfogadására.

Az elnök — Dr. Hirschler Ignác — erre a következő kijelentést tette: Egy indítvány van előttünk, a mely a kongresszustól határozatot kíván. A kongresszus határozzon. Mit? Vallásunk, dogmáink megállapítását, a mózes-vallás alapjainak megállapítását.

Nem kell emlitenem, ebben a gyülekezetben mindenki tudja, hogy ilyenmü határozatok hozatalára nem vagyunk hivatva, de nem is szükséges nézetem szerint ily határozatot hozni, ha azt a tényt mondom ki, melynek a jelenlevő urak közül senki sem fog ellentmondani, hogy hazánk valamennyi izraelita hitközsége a hagyományos, rabbinikus-móz. hitvallás alapján áll.

Ebből a két okból, minthogy ily határozatot nem hozhatunk és mint-hogy ily határozat abban az esetben is, ha erre illetékesek volnánk, ha nem egy adminisztratív hitközségi rend megállapítása végett ad hoc egybehívott kongresszus, hanem theologusok gyülekezete volnánk, merőben felesleges volna, minthogy ez a tény fennáll, kérem ezt jegyzőkönyvbe venni, nem lehet erről az indítványról beszélni. De kérem, uraim, az van ebben az indítványban: „hogy a magunk és választóink lelkiismeretét megnyugtassuk“. Igenis kívánatos, hogy minden jelenlevőnek lelkiismerete teljesen meg legyen nyugtatva, azért a következőt teszem hozzá: bizonyára nincs ebben a teremben senki sem, a ki a bizottság munkáiról tudomást véve, azt mondhatná, hogy e munkálatokban valami a vallásba ütközik. De ha minden várakozás ellenére mégis akadna a munkálatokban valami, a mi vallásunk szabványaiba ütközik, mindenkinek kötelessége és az elnökség tisztje erre figyelmeztetni, hogy az vita nélkül kiküszöböltessék.

Napirenden van a községügyi bizottság előterjesztett munkálatairól való általános vita, a melyre most áttérünk.

Erre megindult a harc. A kongresszus legkitünőbb tagjai vettek részt a mérkőzésben. Ha a sok szempontból érdekes jegyzőkönyveket olvassuk, a rabbikar kimagasló alakjai majdnem valamennyien felvonulnak előttünk. Alig hiányzik közülök egy-kettő. Hogy csak a legismertebbeket említsük, felszólaltak Steinhardt Jakab, Zipser Mór, Kohut Sándor, Hochmuth Ábrahám, Kohn Sámuel, Hirsch Márk. Mindannyian a többség javaslata mellett. Az ellenzék vezérszónoka Hildesheimer Izrael volt. Csak rabbikat emlíünk, mert a Sulchan Áruchról van szó. Ebben a kérdésben végre is a papok a legilletékesebbek. De azok közül a laikusok közül is, a kik a vitában részt vettek és a Sulchan Áruch említése ellen szálltak sikra, voltak olyanok, a kiknek kompetenciáját minden tekintetben el kell ismerni.

Az általános vita a február 5-iki ülésen jutott befejezésre. A kongressz-

szus 116 tagja volt jelen. Ezek közül 103 a bizottsági többség javaslatát elfogadta a részletes alapjául; 12 nem fogadta el. Egy — Weisse József — nem szavazott. Előzetesen 48 a kongresszushoz intéztt levélben kijelentette, hogy nem vesz részt a tárgyalásokban és tiltakozik a hozandó határozatok ellen.

A tulnyomó többség tehát a Sulchan Áruch említésének mellőzése mellett foglalt állást. Nem a Sulchan Áruch, hanem annak említése ellen. Az elnöktől kifejtett okokból. Az egyetemes gyűlés nem tartotta illetékesnek magát arra, hogy ebben a kérdésben nyilatkozzék, hogy a Sulchan Áruch mellett vagy ellen vallomást tegyen. És ez az általánosságban elfogadott községügyi javaslatban is kifejezésre jutott. Ennek 82. §-a (a szentesített alapszabályokban a 79. §.) így hangzik: Az egyetemes gyűlés illetékessége köréből az izraelita vallást és szertartásokat illető tárgyak ki vannak zárva.

Ennek a felfogásnak helyességéhez nem fér szó. Semmit sem bizonyít ellene, hogy félre magyarázták, hogy fegyvert kovácsoltak belőle a kongresszus egész működése ellen, hogy ürügyül használták fel a szakadásra. Ha ebbe nem, másba kapaszkodtak volna bele.

Vajjon célszerű volt-e ezek után a tapasztalatok után a Sulchan Áruchra irányítani a figyelmet? Mi köze a megoldandó problémának a Sulchan Áruchhoz?

De megtörtént. Mihelyt pedig felvetették a kérdést, a felelet nem lehetett más, mint az, a melyet a Százas Bizottság adott.

A nemrég elhunyt Dr. Diamant Mór a kongresszuson a többség javaslata ellen szavazott. Boldogemlékezetű kartársunk, a ki a haladó zsidóság törekvései iránt mindenkor melegen érdeklődött és ennek tanujelét adta azal is, hogy 1889-ben azon a rabbiértekezleten jelent meg, a melyet fiatal, kongresszusi hitközségekben működő rabbik hívtak egybe, az érdelemleges tanácskozások megnyitása előtt kijelentette, hogy a gyűlés munkáiban csak akkor vehet részt, ha annak tagjai a Sulchan Áruch alapján állanak. A gyűlés megnyugtatta és ő részt vett a tárgyalásban. A kik jelen voltak, még nem felejtették el a kinos benyomást, melyet a tiszteletre méltó férfiú kijelentése tett. De a felvetett kérdésre meg kellett adnunk a feleletet. Könnyen tehetjük. Hát van Magyarországon rabbi, a ki nem áll a Sulchan Áruch alapján, a ki nem a hagyomány rendelkezéseit tekinti mértékadónak papi működésében?

A helyzet hasonlósága szembeötlő. A kérdés felvetése merőben felesleges volt, de az adott felelet komolyságához nem fér szó. A kik megtették a kijelentést, hogy a Sulchan Áruch alapján állanak, tudatában voltak annak, hogy ezzel mit mondanak. Azt, hogy a vallástörvény magyarázatában és alkalmazásában a *hagyomány* irányítását követik, hogy ennek utmutatásai és nem abba ütköző elvek szerint kívánják fentartani és fejleszteni a vallás intézményeit. A kijelentésnek ez az értelme, de korántsem az: a Sulchan Áruch betűjére esküdni. Ilyen tekintélye ennek a kodexnek nem volt soha. Ezt nem kívánták, de nem is engedték meg soha. Ezt a legintranzigensebb orthodoxia sem teszi. Nagyon erélyesen tiltakoznék, ha feltételeznék róla.

Tudatosan nem teszi, nem teheti. Nem emberi gyengeségből mulasztják el egyesek, ezrek és tizezrek, a kik orthodoxoknak nevezik magukat, a Sulchan Áruch rendelkezéseinek követését, hanem az orthodoxia mint olyan kénytelen a Sulchan Áruchban kifejezésre jutó nem egy felfogást elutasítani magától. Számos példával szolgálhatunk.

Ha tehát a Sulchan Áruchhoz való viszony határozza meg a hitközségek jellegét, nincs semmiféle különbség az orthodoxia és az orthodoxiától úgy nevezett, de valósággal nem létező neológia között. Az orthodoxia sem esküszik a Sulchan Áruch betűjére és ha ő mondhatja, hogy annak az alapján áll, ugyanazt ugyanannyi joggal azok is állithatják magukról, a kikkel egynémelyek az orthodoxok közül nem akarnak vallásos közösséget. Ha a Sulchan Áruchon válik meg a dolog, Arad épp oly orthodox, mint Máramarossziget és Munkács épp oly neológ mint Szeged.

A hagyomány, a „Sulchan Áruch“ alapján állunk mindnyájan. Ha tehát bármely hitközség ezt címében vagy alapszabályaiban deklarálja, épp oly felesleges dolgot cselekszik, mint a hogy felesleges nyilatkozattételre készítették a Százas Bizottságot azok, a kik ennek a kimondását szorgalmazták, midőn az egységes szervezés kérdése volt napirenden.

A Sulchan Áruch alapján állunk. És fentartjuk ezt az állítást, noha különben aláírjuk annak a kitünő alkalmi iratnak*) minden sorát, a mely ezzel szemben azt állapítja meg, hogy „a mai gyakorlat összehasonlítása a Sulchan Áruchchal a következő¹ eredményre vezet: az egész magyar zsidóság, pártra való tekintet nélkül, másképp él, másképp cselekszik, másképp rendezte be egész magán- és közéletét, mint a hogy azt a Sulchan Áruch megparancsolta. Ez megdönthetetlen igazság, melyet ügyes beszéddel vagy taktikai fogásokkal eltüntetni nem lehet. De ha ez igaz, akkor a magyar zsidóság nem áll a Sulchan Áruch alapján. Az egész zsidóság mondom, tehát a konzervatív párt sem áll ezen az alapon“ (17. v. ö. 40 l.).

A legilletékesebbek egyike írja ezeket a sorokat. És hálával tartozunk a nagyrabecsült tudósnek tett számba menő iratáért. Hálával azért, hogy kilépett kutatásainak csendes szentélyéből, hogy felvilágosítást nyújtson azoknak, a kiknek nem kenyerük theológiai kérdésekkel foglalkozni, hálával nyiltságáért és azért a férfias bátorságért, mely minden szavát vezérli.

De midőn ezt elismerjük, ragaszkodnunk kell ahhoz az állításunkhoz, hogy a felvetett kérdésre más feleletet adni nem lehetett. Nem opportunitásból, nem azért, hogy az orthodoxiát megnyerjük, hanem azért, mert az felel meg a valóságnak.

A Sulchan Áruch alapján állani nem annyit jelent, hogy annak minden szavát vakon követni, minden paragrafusát megmásíthatatlan törvénynek tekinteni, minden felfogásának feltétlenül behódolni, hanem *vallásos* intézményeinknél a Sulchan Áruch irányítását tekinteni mértékadónak. Midőn pedig Sulchan Áruchról szólunk, valósággal nem csak azt a kodexet értjük, mely ezt a ne-

*: A Sulchan Áruch és a magyar zsidóság. Néhány alkalmi észrevétel az izraelita vallásfelekezeten napirenden levő egyik kérdéséhez. Irta: Dr. G. M.

vet viseli, hanem értjük az egész zsidó tradíciót, a melynek a Sulchan Áruh egyik legnevezetesebb megjelenési formája.

Ebben, de csakis ebben az értelemben állunk a Sulchan Áruh alapján, nem mondva le arról a jogról, hogy vallásos felfogásainkat és intézményeinket a zsidó tradíció szellemében tovább fejleszszük és Dr. G. M. urral teljes összhangzatban ez alkalommal is a leghatározottabban visszautasítva azt a vádat, hogy a magyar zsidóság haladó része az utolsó félszázad törekvései és alkotásai folytán a hagyománnyal ellentétbe került.

Ifjusági biblia.

Válasz.

I.

Megvallom, nagy várakozással és kíváncsisággal fogtam bele Dr. Flesch kartárs ur cikkének olvasásába, mert nem egy üdvös és megszívlelendő tanácsot vártam, mely az ifjusági biblia soká vajudó kérdését kedvezően befolyásolhatná, szinte megcáfolhatatlannak látszó elveket még élesebben hangsúlyozva, figyelmeztetve oly körülményekre, melyekről a kérdéssel foglalkozók megfeledkeztek, egy és más részletkérdésben is hozzáidomítva a biblia szövegét és nyelvezetét az ifjuság igényeihez. Csalatkoztam! Egyetlen helyeslő szót vagy az ügyet előmozdító eszmét nem pazarol a kérdésre. Csak a felvetett megoldással homlokegyenest ellenkező megoldást ajánl, de állításainkat meg nem cáfolja. Sajnálom, hogy magam erre az álláspontra nem helyezkedhetem: külső és belső okokból nem lehet elfogadnom, annál kevésbé helyeselnem Dr. Flesch ellenvetéseit egy rövidített ifjusági biblia kiadása ellen.

Lényeges szempont, hogy ezen biblia tényleg zsidó ifjusági könyvvé váljék, hogy elterjedése, kelendősége már külső előnyeinel fogva is valószínű legyen. Mit ér a legszebb s legteljesebb biblia, mely könyvkereskedők polcain fakul meg? Pedig csak a nem tulterjedelmes és a nagy vevő közönségre számító könyvnek árát lehetne olyan alacsonyra szabni, hogy az népkönyvként terjedjen el. Nemcsak gazdagokra számítunk, milliomos fiukra, legyenek ebben a tekintetben „királyfiak mind az izraeliták“.

Azonban a könyv elterjedésével egyedül nem érünk célt s megvásároltatásával önmagában még nem elégedhetünk meg. Mi erkölcsöt akarunk vele fejleszteni, a lélekre akarunk vele hatni, a zsidó érzést akarjuk vele erősíteni s tiszteletet akarunk általa és iránta ébreszteni. Ezt pedig csak úgy érjük el — még ha olcsó áron is lehetne különben vesztegetni a Dr. Flesch indítványozta bibliát — ha a könyvet érdeklődésből nemcsak megveszik, de érdeklődéssel el is olvassák, mennél többet, mennél szivesebben olvassák. A legbuzgóbb lélekből fakadó bibliamagyarázat is elvétette hivatását, ha olvasatlanul csak könyvtárdiszül szolgál. Már pedig felnőtt ember sem olvas szivesen bő jegyzetű könyveket — hivatásos olvasóktól, tudósoktól termé-

szetesen eltekintve — hát még a serdülő gyermek. Hiszen akkor már megint nem könnyed olvasmány, hanem nehéz tanulmány, sőt zavarja a csupán olvasni vágyónak figyelmét és benyomását. Ha mi is úgy segitenénk a bajon, mint a laikusok számára irt népszerű ismertetések, pl. a Teubner-féle „Aus Natur und Geisteswelt“ egész gyűjteménye, nem terhelnök ugyan vele az olvasót, nem zavarnók szemét és az olvasmány folytonosságát, viszont ritkán tévedne az olvasó is arra és csak a könyv vastagságára és árára lenne ez a mindenesetre vaskos jegyzetrész hatással.

Az ilyen külső momentumokra pedig nagyon is ügyelnünk kell, ha vevő- és olvasóközönséget akarunk a bibliának az ifjuság közt szerezni.

Belső okok pedig egyenesen lehetetlenné teszik Dr. Flesch bibliatervezetét. Hogy mi az ifjuságnak akár az עריות törvényeit, akár az ilyeneket tartalmazó elbeszéléseket, még ha csak a kritikus helyek eufemisztikus fordításával is olvasmányul adjuk? A multkor fejtegettem, hogy a biblia ilyen elbeszéléseinek célzata erkölcsi, szemben a pornografikus irodalom termékeivel. A kettőt tehát nem vetem egybe. De F. módszere alapján akár a Boccaccio elbeszéléseit is épületes ifjusági olvasmánynak lehetne felhasználni, csak épen a fordulópontoknál kellene enyhíteni: „légy férjem stb., mondja a szultánleány a 10,000-iknek.“ Tanulhatna abból ifju és leány. A modern leány pl. eltanulhatná Potifárnétól, mint kell a férfi kezét megkérni és mint kell a férfit kényszeríteni, hogy kosarat ne adjon. Egészen eltekintve attól, hogy a szemérmes Józsefből az ilyen biblia alapján teljesen más jellem válnék: esetleg valaki, a ki nem akar beugrani a dologba, mert nem ismeri vagy keveseli Potifárné hozományát. Multkoriban ugyis azt feleli nekem egy első gimnazista arra a kérdésemre: „Mi lett Józsefből Egyiptomban?“ hogy „Józsefből gabonakereskedő lett“. — Nem, hagyjuk csak József köpenyét Potifárnénál, de ne vigyük ez ifjuság elé. Elég, ha úgy írjuk le, hogy Potifárné vádaskodott Józsefre s férjének elpanaszolta, hogy uraskodó, erőszakos ember.

Judából is a magyarózott biblia szerint sokkal rosszabb ember válnék, mint a milyen az eredeti szöveg szerint, melyet azonban mindenesetre kihagyandónak tartok. Mert az eredeti szerint egy kalandon ment át, nem tudta kivel. De ha Támárt feleségül veszi, — szép családi élet az és valóban erkölcsfejlesztő elbeszélés, hol a férj cserben hagyja nejét mindjárt esküvő után, a mely különben nem is volt esküvő, mert az a kor „nem ismert törvényes házasságot.“ (Ez egyébként szintén in peiorem partem változtatja a tényeket, hiszen az elbeszélésből épen az tűnik ki, hogy a házassági kötelék sokkal erősebb volt már akkor szertartás nélkül is, mert nemcsak a férjet, hanem annak testvéreit is kötelezte.) Juda feleségül veszi Támárt, aztán meg megbotránkozik rajta, hogy gyermeket vár? És a קרשה-val hogy boldogul majd akkor a magyarózó? Feleljék talán a helység lakói: nincs ezen a helyen férjes nő? Hiszen akkor sokkal csúfosabb még ennek a helységnek erkölce! — Juda fiaival is, kíváncsi vagyok, milyen bünt követtet el a bibliamagyarózó. Mért halnak meg? Ezt a fejezetet mindjárt az ifjuság teljes nemi felvilágosi-

tására lehetne felhasználni. Egészen biztosan összes magyarázataival együtt olvasná majd az ifjuság. Legfeljebb még azt a másik „köntöst“ kellene belevonni, melyet a szerencsétlen férj tereget a vének elé.

Az **ערוה** teljességgel fordithatatlan. Mert ha megelepszem azzal: „átkozott, a ki feleségül vesz egy testvért“, még a hagáda kérdezni sem tudó gyermeke is elcsudálkoznék, hogy hiszen hát az anyakönyvvezető ugyis rögtön észrevenné, hogy testvérek vagy hogy atya és leánya, és nem adná össze! Sőt még rosszabb következtetéseket is vonhatna le belőle, ha már elég rmlott hozzá. És vajjon a tilalom: **יאה ובר לאהשכב** „Ne végy feleségül férfiut“, fordítás alapján belekerülhet-e a nélkül, hogy a gyanutlan ifju sejtene valamit?

„A ki másra használná az állatot, mint a mire alkottatott“, szintén ilyen ügyes kikerülése a ténynek; de ha ezzel kapcsolatban a bálványimádók erkölcsstelen szokásait jellemzem, megint csak a tényt találná el az olvasó, mert cirkuszi produkció vagy husipari felhasználás tilalmára igazán nem gondolhat. Az ügyes magyarázó pedig úgy találna járni, mint ama rabbi az ő kis bócherével. Ez is nagyon érdeklődött ezen törvények és tilalmak irányában s nagyon tudakolta, mit jelent ez és az. A rabbi felelet helyett szó nélkül felpofozta. „Köszönöm rebbe, feleli a tanítvány, most tudom, hogy azt jelenti, a mit mindjárt gondoltam!“

Hiába, ezek mély értelmű törvények, a család tisztaságának, az erkölcsös életnek rendithetetlen alapjai, nyers alakjukban is fenséges gondolatok kifejezői — de az ifjuság elé nem valók, még szépítő szerekkel bevonva sem.

A mi viszont az áldozatokat illeti, azok olvasása ugyan nem kártékony az ifjuság lelkére; nem hiszem azonban, hogy valami nagyon fejlesztően hatna az ifjuság jellemének képzésére, hogy akár nagy elhatározásokra sarkallaná, vagy nemes gondolatokra lelkesíthetné az ifjuts a leányt, akár hevesebben dobogtatná meg szívét vagy tölthetné el igaz bámulattal, ha olvassa: „a zsiradékot, mely befödi a beleket és mind a zsiradékot, mely a beleken van,“ vagy „és a tulok bőrét, meg minden husát fejével és lábszárával együtt, meg a beleit és ganaját“. Kérem, ezt be nem veszi, akármiilyen „szépítő, fejlesztő vérrel“ is találják fel neki. A legszebb magyarázattal sem épül rajta s nem lelkesedik érte, legfeljebb megmosolyogja és kigunyolja. Mert az ifjuság nagyobb kritikus, mint a meglett ember. Ez ha olvassa, tudja, hogy mindez az áldozati istentisztelet szükséges tartozéka, s megérti, mint ama kor kultuszát méltányolja. Az ifjuság mulatna rajta.

De tovább megyek. Azok a gondolatok, melyek ott állítólag le vannak fektetve s ma is teljesen igazak, pl.: „az emberben lévő állatiasnak feláldozása“ stb. még a régi hagyományos irodalomban is nagyrészt ismeretlenek és csak a romantikus és misztikus modern német zsidó bibliamagyarázatnak és ily irányban haladó szónokoknak köszönik keletkezésüket. Nem mondom, hogy egészen elvetendő. Végső kétségbeesésben, ha a rabbi már régen felhasznált minden a mai vallásos étellel és valósággal tényleg összefüggő szöveget és áldozati szidra szombatján mégis beszélnie kell, felkarol-

hat ilyen magyarázatot is. Ha már régen szónokolt arról, hogy az áldozati kultusz csupán engedmény volt: „inkább az Egyisten tiszteletére hozzák, mint a bakok tiszteletére“ (Lev. 17, 7), a mit a midrás is hangoztat (Lev. r. 22, 5), szólván a királyfiról, ki tilos ételt evett s a kit a király a maga asztalához hív, hogy így elszokják a tilostól; Isten is szól a rossz szellemeknek áldozó izraelitákhoz: inkább hozzák áldozataikat a gyülekezés sátrába, hogy így elkülönödjenek a bálványimádástól s megmeneküljenek — mely néziet különben Maimuni szinte szentesíti s egy egész hatalmas fejezetet szán bebizonyítására (Móre III. 32) — mondom, ha ezen témából már rég kifogyott, csak akkor szokott a rabbi olyan gondolatokra és ilyen magyarázatra ráfanyalodni. De ilyenkor a hallgató és az olvasó egyaránt kiérzi a magyarázat erőltetett voltát s szívesen megengedi, hogy „kizárólagos kincs gyanánt önönmagunknak“ megtartsuk. Ha ilyen módon magyarázunk, akkor igazán nem kell majd csodálkozniuk, hogy legközelebb valaki abban a rendelkezésben לא תחםם שור בדישו „ne kösd be az ökör száját, mikor nyomtat“ — utalást talál majd a sajtószabadságra.

Az ifjusági biblia visszautasításában mint legerősebb érvet különben azt hangoztatja Dr. F.: „hogy mi külön bibliát adjunk a gyermek kezébe stb. és érlelődjek meg benne a gondolat, hogy kétféle a biblia?“

Hátha egy amolyan magyarázott biblia mellé szerez valaki rendes szöveget? Nem jóval kirívóbb a különbség a rendes biblia s az ajánlott magyarázott biblia közt, mint a rendes és amaz ifjusági biblia közt, (melyet a mi cikkeink propagálnak? Ferdítés, csürés-csavarás, dolgoknak nem igaz nevükön való nevezése, k'szinezés, átfestés az egyikben, okvetlenül szembeötlő szándékkal. A másikban méltóságteljes hallgatás bizonyos dolgokról, teljes hiánya minden kétértelműségnek és megtévesztésnek; azonkívül a címe is: ifjusági biblia, ifjusági kiadványokról pedig mindenki tudja, hogy rövidítettek, kivonatosak, senki tehát az ámitás vádjával nem illethetné. Azt sem következtethetné belőle, hogy kétféle a biblia, csak hogy van teljesebb s bővebb és van rövidebbre fogott kiadás; de hogy ugyanazon dolgot kétféle értelemben lehet előadni: szókimondóan, vagy ártatlan arccal egészen másról szólván, a dolgokat nevükön nevezve, vagy egészen más fogalmakat behelyettesítve, — ez a fölfedezés okvetlenül a kétféle biblia hatását keltené, csorbitaná hitelét és ártana tekintélyének. Szó sincs róla, szükség van egy magyarnyelvű teljes szövegű és magyarázatos bibliafordításra is, de ez más lapra tartozik, mint az ifjusági biblia s ezzel nem cserélendő össze. Az csak meglett emberekhez szóljon, ez csak az ifjusághoz.

Kezdem érteni: a Septuaginta keletkezését mért vették körül legendával, mért kellett a fordításon eszközölt változtatásokat isteni csodával magyarázni. Mert a csodát nem lehet kritizálni s hogy az eltérő fordítás ellen ne lehessen tiltakozni! Ha most ültetnének 12 megyéből való 70 rabbit külön-külön cellába, egészen biztosan 70 féle magyar ifjusági biblia keletkeznék. Lehet különben, hogy a szent ügy javára!

Budapest.

Dr. Edelstein Bertalan.

II.

A magyar zsidó ifjusági bibliáért kiáltó szó csakhamar visszhangra talált. Köszönettel fogadom Dr. Flesch Ármin úr észrevételeit (Magyar Izrael VI. (1913.) 67—69). De fejtegetései ellentmondásra, sőt itt-ott tiltakozásra köteleznek.

Élezzük ki az elvi ellentétet. Mi, Dr. Edelstein úr és én, úgy tartjuk, hogy a miről a gyermeknek az igazat meg nem mondhatjuk, arról hallgassunk. Dr. Flesch úr ilyenkor bizonyos szépítést, tapasztást, palástolást ajánl. Kétségtelen, szabad az erős, durva szót enyhíteni, — hisz' erre tanít már a maszšóra és a חקן סיפרים. Teljesen jogosult p. תורה לידה „fejlődés idejének“ fordítani.¹⁾ De ha azt hitetjük el a gyermekkel, hogy Juda feleségül vette Tamart, akkor elhomályosítottuk a Szent Írás értelmét. Hallgatnunk szabad, ענה להשיח, de hogy a bibliát valójából kiforgassuk, azt tiltja az igazság, melyet ép a Szent Írás követel tőlünk. Kant ily értelemben írja Mendelssohn-nak (1766. ápr. 8-án), hogy sokat gondol, a mit kimondani nem mer, de soha olyat nem mond, a mit nem gondol. Így fogta föl az aggáda is az igazság kötelességét még Isten és a Szent Írás iránt is. יודעין הן הנביאים. שאמרו אבותי ואני כהנאים לו a próféták tudták, hogy Isten igaz, azért nem hizelegtek neki (Jer. Berachot 11 c, Jer. Megilla 74 c), Jeremiás nem akarta Istent félelmetesnek mondani, hisz eltüri, hogy templomát elpusztítsák, Dániel nem nevezte mindenhatónak, hisz népét veszni engedi. Ha a próféták az aggáda szerint nem tüntették föl Istent meggyőződésükön fölül kedvezőnek, nekünk sem szabad a Szent Írást a valóságon fölül kényesnek, illemtisztelőnek költenünk. Ezen a ponton elvek választanak el bennünket Dr. Flesch úr felfogásától.

De igaza van Dr. Flesch úrnak abban, hogy az ifjusági biblia akkor lesz hatásos, ha majd tartalmi magyarázatok kísérik. De itt is értsük meg egymást. Ennek a magyarázatnak tárgyszerűnek és korszerűnek kell lennie. Nem adhatjuk biblia címén a midrást. Egy ifjusági aggádagyűjtemény ugyan szintén hálára kötelezné a vallásoktatást. De akkor tudnia kell az olvasónak, hogy nem bibliai történetet és nem prófétai hirdetést olvas, hanem költői legendát. Igen termékeny eljárás lehet majd a gondolkodásbeli megegyezést, a zsidó történeti tudat egységét kidomborítani. (L. erről: Lazarus, Die Ethik des Judentums I. p. 10. 366 és legujabban Bacher, Satzung vom Sinai, Studies in Jewish Literature issued in honour of Prof. Kaufmann Kohler). A bibliai tanítás is felhasználhatja az aggádát illusztrációul, elemi tankönyveink is értékesítik annak szemléltetésére, miként eszmélt Ábrahám az Istenre. A szülők iránti tiszteletre is alig lehet hatásosabb példákat felhozni mint a jer. Péa tractatusbelieket.

De ששאל דקרא gyanánt nem tüntethetjük föl a bibliai események és tanítások aggádikus átköltését. P. nem adhatjuk elő a Midras Thillim

¹⁾ Néha azonban nem sokat érünk az ilyen megalkuvó szépítéssel, az én fiam p. Bernstein tórafordításából azt olvasta ki, hogy Józsefet azért vetették börtönre, mert nem akart aludni menni.

(1 zs.) gyönyörű Kórach aggádáját bibliai elbeszélésnek. Az ifjúsági biblia értelmezésének a mai tudományból kell táplálkoznia.

Ily magyarázatos biblia módfelett kívánatos. Szóba is került az IMIT azon választmányi ülésén, mely az ifjúsági biblia kérdését megmozgatta. De ilyenmő követeléshez való ragaszkodással visszavetnők a közvetlen szükséglet kielégítését hosszú évekre. Tartsunk sort! Mindenekelőtt sürgetünk egy bibliai olvasókönyvet, melyet bizvást adhatunk fiaink és leányaink kezébe. Azután óhajtunk egy kellően bevezetett, majd egy folytatólagosan magyarázott ifjúsági bibliát, melyet idővel művészileg is ki kell állítani. A perspektiva tág és vonzó.

My way is to begin with the beginning. Kezdjük a kezdetén! De kezdjük már!

Budapest.

Dr. Heller Bernát.

Vallás és istentisztelet a magyar törvényben.¹⁾

I.

Az 1867. XVII. t.-c. az ország *izraelita lakóseit* a bevett vallásfelekezetek hiveivel, vagyis a keresztény lakósokkal minden polgári és politikai jogok tekintetében *egyenjogusította* és kimondotta, hogy minden ezzel ellenkező törvény, szokás vagy rendelet megszűnik. E törvény az izraelita vallásu polgárokat mint ilyeneket egyenjogusította; az *izraelita vallást*, mint felekezetet azonban még nem tette egyenlővé a bevett keresztény vallásfelekezetekkel. Csak a majdnem három évtizeddel később életbe lépett 1895: XLII. t.-c. iktatta az izraelita felekezetet is a *bevett felekezetek* sorába. Jelen törvény hatályba lépte óta az izraelita felekezet a keresztény felekezetekkel egyenlő jogállással és igényekkel bir. Ezen két — de főleg az utóbbi — törvény értelmében az izraelita vallásra és hiveire is vonatkoznak a magyar törvénynek minden rendelkezései, melyek általában a vallásról szólnak.

A magyar törvény a hitfelekezeteket *egyházaknak* is nevezi. Némely jogtudós magyarázata szerint az „egyház“ kifejezés csak a keresztény hitfelekezetekre alkalmazható, miután az *ecclesia* szó (ekkalein-összehívni) szándékos megkülömböztetésül használtatott a zsidók vallásánál előforduló *synagoga* (synagein-egybegyűjteni) szóval szemben.²⁾ Modernebb jogtudósok azonban azt a tételt állítják fel, hogy egyházat alkot minden vallásos társulat, a mely céljainak szolgáló személyek és vagyon által szervezve van és melyet az állam tanaiban, szervezetében, vagyonában úgy saját tagjai, mint kívül állók ellenében közhatalmával támogat.³⁾ Ezen definíció szerint jogilag *zsidó egyházzal* is lehet szólni.

¹⁾ E dolgozat Közlönyünk f. évi 4 5. számában megjelent „*Lelkészek a magyar törvényben*“ című cikknek folytatásaképp tekintendő. Nem karolja fel a zsidó felekezeti ügyek egész anyagát, hanem annak csak a címben jelzett részét. A *hitközségi adminisztrációra* és a *felekezeti tanügyre* vonatkozó törvények külön tárgyalást igényelnek.

²⁾ *Kmety*: Magyar Közjog 2. kiad. (Bpest, 1902.) 87 l. és *Konek — Antal*: Egyházjogtan 6. kiad. (Bpest, 1889.) 3, 1.

³⁾ *Concha*: Politika, 2. kiad. (Bpest, 1907.) 332 l.

Az *emancipációtól* (1867.) a *receptióig* (1895.) a zsidó vallás törvényesen elismert felekezetnek tekintetett, bár e kifejezés az emancipációs törvényben nem foglaltatik, hanem a büntetőjog (1878: V. t.-c.) használja e kifejezést.

A *bevett és elismert felekezetek* jogállása közt az 1895: XLIII. t.-c. II. fej. alapján több lényeges különbség van. Így pl. a bevett vallásfelekezetek az *egyházi adókat* közigazgatási úton, az elismertek csak a törvény rendes útján hajthatják be; *fegyelmi határozatok* végrehajtására egyházi alkalmazottak ellen csak a bevett felekezetek igényelhetnek állami segédletet az elsőfoku közigazgatási hatóságtól; az *iskolafenntartás és igazgatás* tekintetéből az elismert egyház egyenállású a magántársulatokkal, míg a bevett felekezeteknek az iskolai törvények külön, előnyös jogállást, függetlenséget biztosítanak; csak a bevett felekezetek igényelhetnek a közsegtől más felekezetekkel arányos *segélyezést*, az elismert felekezetek nem; csak a bevett felekezeteknél köteles a kormány gondoskodni, hogy a katonaságnál, továbbá az állami intézetekben lelkészek, nyilvános iskolákban *hitoktatók* alkalmaztassanak; a bevett felekezetekre nincs joga a miniszternek a *lelkész elmozdítását* követelni annak államellenes magatartása miatt sem, az elismertekre ez fennáll azzal a szankcióval, hogy a miniszter kívánatának nem teljesítése miatt az illető egyházközséget fel is oszlathatja.

Bár a zsidóságot, mint bevett felekezetet nem érinti, csupán a teljesség kedvéért említjük meg, hogy csak a bevett és elismert felekezeteknek áll jogában nyilvános közös istentiszteletet tartani. Az *el nem ismert felekezet* mint hitközség nem is szervezkedhetik, hivatalos jellegű hitszónokkal nem bírhat, istentiszteleteit köteles a rendőrhatalóságnál bejelenteni, e nélkül csak házi istentiszteletet tarthat. (1899. évi 37532. sz. belügymin. rend.)¹⁾

Tudott dolog, hogy a magyarországi törvények közel ezer éves kódexe, úgy azon törvények, melyek már hatályon kívül helyezettek, valamint az ez idő szerint is még érvényben levők *csak egy zsidó hitfelekezetet* ismernek.²⁾ A hazai zsidóság ez idő szerint három pártra oszlik: 1. A „*congressusi*“ vagy „*neolog*“ zsidóság, melynek az 1868. évi congressuson kidolgozott szervezeti szabályzatát az 1869. évi július 14-én kelt királyi jóváhagyással látták el. 2. Az „*autonom hittörvényhű*“ vagy „*orthodox*“ zsidóság, mely az 1869-ki szervezetet el nem fogadta és az u. n. „Hitőregylet“ által 1871-ben összehívott gyűlésen alkotott és a király által ugyanaz év október 22-én jóváhagyott szabályzathoz alkalmazkodik. 3. A „*statusquo ante*“ zsidóság, mely a két előbbi párt közül egyikhez sem csatlakozva, megmaradt régi szervezetében. — Az 1877. évi 7768. sz. vallásügyi min. rendelet szerint a hitköz-

¹⁾ *Kmety* : 86 s köv. lap.

²⁾ „Kétseget nem szenved, hogy úgy a congressusi, mint orthodox és a statusquo ante alapon álló izraelita hitközségek összevéve úgy állampolitikai szempontból, valamint a zsidóság álláspontjából is egy és ugyanazon vallásfelekezethez tartozóknak tekintendők.“ (Vall. és közokt. min. 1888. évi 1191. sz. rend.) — A régebbi törvények „*judaei*“, zsidóknak neveznek bennünket; az újabb törvények „*izraelitáknak*“. — A vall. és közokt. min. 1889. szept. 16-án kelt 39963. sz. rendelete szerint a tanintézetekben az izr. vallású tanulók vallásának megjelölésénél kizárólag és egyedül az „izraelita“ elnevezés használható.

ségek kötelesek a „congressusi“, „orthodox“, illetve „statusquo“ jelzöt használni. — A király legfőbb *kegyuri jogából* kifolyólag hívta össze az 1868. évi egyetemes gyűlést, hagyta jóvá annak a hitközségek szervezése tárgyában alkotott szabályzatait, valamint az orthodox hitközségek szervezeti szabályzatát.¹⁾

A bevett felekezetekhez tartozó oly hívek, a kik külön egyházközséget nem képeznek, kötelesek — mint *fiókhitközségek* a saját vallásfelekezetükhöz tartozó s hozzájuk legközelebb eső oly önálló egyházközséghez csatlakozni, mely a magyar állam területén belül létezik. (1868: LIII. t.-c. 20. §.) Az anya és fiókhitközségektől különböznek az *imaházegyletek*, melyek azokból állanak, kik a hitközségben fenállótól eltérő istentiszteleti intézményt kívánnak. Ezek a hitközség igazgatási és adózási egységét nem bontják meg, csak külön imaházat, hitszónokot és metszőt tarthatnak.)

II.

Magyarországon mindenki szabadon vallhat és követhet *bármely hitet* vagy vallást és azt az ország törvényeinek, valamint a közerkölcsiség kívánalmainak korlátai között külsőképen is kifejezheti és gyakorolhatja. A *polgári és politikai jogok* gyakorlására való képesség a hitvallástól teljesen független. Senkit sem szabad törvényekbe, vagy a közerkölcsiségbe nem ütköző *vallási szertartás* gyakorlásában akadályozni, vagy hitével nem egyező vallási cselekmény teljesítésére kényszeríteni. (1895: XLIII. t.-c. 1. és 2. §.)

A *vallásos lelkiismeret szabadsága* tulajdonkép azonos a véleményalkotás szabadságával, a midőn az állam minden tagjának *belsőleg*, lelkileg bármely vallásos meggyőződése lehet, a miért az állam részéről joghátránynyal nem sujtható. A lelkiismeret ezen szabadságától azonban különbözik a *vallásgyakorlat szabadsága*, midőn a belső meggyőződés *külső* cselekedetekben nyilvánul. Az állam csak akkor adhatja meg itt is a teljes szabadságot, ha a cselekedetek, melyekből a vallásgyakorlat áll, nem ellenkeznek a jónak azon fogalmával, melyet az állam állit fel intézményeiben.³⁾

A vallás szabad gyakorlatának törvénye csak a szoroson vett Magyarországra és Fiuméra vonatkozik. *Horvát-Szlavonországban* a vallásszabadság még nincs megvalósítva. A zsidók ottani egyenjoguságát az 1873. évi okt. 21-ki autonom törvény mondta ki.

A vallásszabadság elve dacára is fenmaradtak nálunk az előző speciális törvények oly határozmányai, melyek bizonyos állásokat bizonyos valláshoz kötik (pl. a királyi méltóság), illetve, melyek úgy szólnak, hogy azokra

¹⁾ A kongressusi statutumokat jóváhagyó királyi kézirat záradéka kimondja: „különös akaratunk, hogy az izraeliták egyházügyeire nézve Minket illető legfelsőbb felügyeleti jog teljes mértékben megóvassék.“ Lásd még *Márkus*: Magyar közjog. (Bpest, 1905.) 356. l.

²⁾ Congr. stat. 11. §. — A hitközségek megalakulása tárgyában hozott 1888. évi 1191. sz. vall. és közokt. min. rendeletet lásd *Magyar Zsidó Szemle* V., 380. és *Barta Lajos* kézikönyvében „Hitközségi ügykezelés“ (Nagykanizsa, 1901.) 65. l. — A magyar zsidók közjogi helyzetére vonatkozó törvények és rendeletek szótár alakjában össze vannak állitva dr. *Hajnóczy R. József* művében „A magyar zsidók közjoga“. (Lócse, 1909.)

³⁾ *Concha*: 330 l.

valláskülönbség nélkül alkalmazandók a honosok (pl. nádorság); ily állásokból a *később bevett felekezetük* ki vannak zárva.

A bevett hitfelekezetek különben sem állanak az államban teljesen egyenlő helyzetben, a mennyiben az 1895 : XLII. t.-c. a zsidókra nem terjesztette ki az 1868 : LIII. t.-c. azon rendelkezését, hogy a bevett felekezetek tagjai egymás *temetőibe* vegyesen és akadálytalanul temetkezhetnek; nem lett kiterjesztve az idézett törvény 24. §-a sem, mely szerint *új egyházközségeket* teljesen szabadon állíthatnak fel, mivel erre a vallásügyi miniszter engedélye szükséges; nem lett kiterjesztve az izr. felekezetre az 1848 : XX. t.-c. 3. §.-a sem, mely elrendeli, hogy minden bevett vallásfelekezetnek *egyházi és iskolai szükségei* közálladalmi költségek által fedeztessenek.¹⁾

A bevett egyházak között, továbbá, ma csak a zsidó felekezetnek nincs valamely tisztségéhez kötve a *főrendiházi tagság*. Ennek magyarázatául felhozzák először azon körülményt, hogy 1885-ben, a főrendiházi reform idején, a zsidó felekezet még nem volt recepta religio; másodsor pedig azt, hogy a zsidó felekezet, mint egyház, nagyobb egészekbe, illetőleg országos egységbe szervezve nem lévén, annak centrális vagy legalább nagyobb vidékekre kiterjeszkedő egyházi főhatóságai, egyházi tőisztjei nincsenek s így nem található oly zsidó egyházi méltóság, mely ezen egyház diszét a főrendiházban quasi hivatala szerint kifejezésre hozná.²⁾

Természetes, hogy a zsidók egyenjoguságát hirdető 1867 : XVII. t.-c. csak a polgári és politikai jogokat adja meg, de nem részesít oly jogokban melyek valamely más felekezetnek egyházi kiváltságai közé tartoznak. Így, ha valamely uradalom, melynek kötelezettségei közé tartozik az azon levő róm. kath. hitközség feletti *kegyurság*, zsidó embernek birtokába jut, a zsidó birtokos — bár a patronátussal járó terhek a birtokkal együtt tulajdonába mennek át — nem gyakorolhatja azon kegyuri jogokat, melyekkel a róm. kath. egyház csak saját hiveit ruházza fel. Ép így zsidó vallási község sem szeresheti meg a kegyurságot; de más jogi személyek, pl. községek, intézetek, egyesületek stb., habár tagjai közt zsidók is vannak, megszerezhetik a kegyurságot.³⁾

Egyik vallásfelekezetnek tagjai sem kötelezhetők arra, hogy *más vallásfelekezetbeliek* egyházi szertartásait és ünnepeit megtartsák, vagy hogy ezen napokon bármilyen munkától is tartózkodjanak. (1868 : LIII. t.-c. 19. §.) — Az 1891 : XIII. t.-c. mindamelllett kötelezőleg rendeli el az ipari munkának *vasárnapi szünetelését*, tekintet nélkül a munkát esetleg végezni akaró egyén vallására. Azonban az ájtatosságra szolgáló gyülekezetekben imakönyvek, viaszgyertyák stb. árusítása vasárnapokon egész napon át meg van engedve. Szintugy a mácosz előállítása és árusítása vasárnap egész napon át meg van engedve. (Keresk. min. 1903. évi 28559. sz. rend.)

¹⁾ *Kmety* : 91. l. — E kérdésnek 1910-ben történt utolsó megvitatásáról lásd Magy. Izr. III. évf. 33. és 83. l.

²⁾ *Kmety* : 233. l.

³⁾ *Konek* - *Antal* : 190. l.

III.

Ezen általános jellegű rendelkezések mellett vannak a magyar törvénynek speciális rendelkezései is, melyek biztosítják a vallás szabad és zavartalan gyakorlását.

A büntetőtörvénykönyv ugyanis kimondja, hogy a ki valamely hitfelekezetet a másik ellen *gyűlöletre izgat*: két évig terjedhető államfogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. (1878: V. t.c. 172. §.)

Azon csoportosulás, melynek célja: a polgárok valamelyik hitfelekezetét *fegyveresen megtámadni*, lázadást képez. Ezen esetben a felbujtók és a vezetők 5 évtől 10 évig terjedhető államfogházzal, a többiek pedig 2 évig terjedhető államfogházzal büntetendők. (U. a. t.-c. 153. §.)

A ki valamely gyülekezeten nyilvánosan, élőszóval, vagy pedig nyomtatvány, irat, képes ábrázolat terjesztése vagy közszemlére kiállítása útján *Isten ellen intézett gyalázó kifejezések* által közbotrányt okoz, a ki az állam által elismert *vallás szertartását erőszakkal megakadályozza*, vagy megzavarja: vétséget követ el és 1 évig terjedhető fogházzal és ezer forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik. Ezen vétség kísérlete is már büntetés alá esik. (U. a. t.-c. 190. §.)

Ezen büntetőparagrafus két teljesen önálló cselekményt foglal össze: az istenkáromlás által való közbotránykozást és a vallási szertartás erőszakos megakadályozását vagy megzavarását. 1. Az „*Isten*“ fogalmának értelmezésében a jogi irodalom két táborra oszlik. Az egyik szerint az Isten fogalma az egyes elismert felekezetek által Istennek tekintett lényeket jelenti. A másik az istenség absztrakt fogalmát tekinti irányadónak és „*Isten*“ alatt csak a legfőbb lényt érti. — A szertartást teljesítő lelkészre vonatkozó káromkodás nem tekinthető az Isten ellen irányzott gyalázásnak. (Curia, 1721/86. sz. dönt.) — 2. „A „szertartás“ alatt az illető felekezet hitelvei által szertartásnak elfogadott cselekmény értendő (pl. nyilvános istentisztelet, temetés, körmenet stb.) „Erőszakos megakadályozás“ pl. a templomajtó bezárása a pap, vagy a hivek előtt, a predikáció, az istentisztelet tartásának meggátolása stb.¹⁾

A ki az állam által elismert valamely hitfelekezet vallásos tiszteletének tárgyát a vallásos szertartásra rendelt helyiségen kívül és nem a vallásos szertartás alkalmával *nyilvánosan meggyalázza* és ezáltal közbotrányt okoz: 8 napig terjedhető elzárással büntetendő (1879: XL. t.-c. 51. §.) E paragrafusban említett kihágás kellékei, hogy az a templomon kívül és nem az istentisztelet alkalmával történjék. A templomban és istentisztelet alkalmával elkövetett vétségről később van szó.

A bűnvádi perekben beidézett tanu, ki azt állítja, hogy az *eskü* vallási meggyőződésével ellenkezik, az eskü helyett ünnepélyes fogadalmat tehet, hogy a valót vallotta (1896: XXXIII. t.-c. 219. §) Ép így az esküdtbiróság megeskütésénél azon esküdt, ki vallási meggyőződésével ellenkező-

¹⁾ *Finkey*: Büntetőjog, 3. kiad. (Bpest, 1909.) 760. l.

nek találja az eskü letételét, e helyett fogadalmat tesz. (U. a. t.-c.) 349. §.) — Egy ítélőtáblai határozat szerint csak a törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozók tehetnek eskü helyett ünnepélyes fogadalmat. Némely jogtudós magyarázata szerint azonban ehhez csak annak van joga, kinek vallása az esküt tiltja pl. a nazarenusok s a felekezetenküliek.¹⁾

IV.

A mily mértékben biztosítja a törvény a vallás szabad gyakorlásának zavartalanságát, ép oly mértékben védi az állam érdekeit és nyújt védelmet a polgároknak is valamely vallás esetleges türelmetlen vagy illetéktelen tulajdonságai ellen, mert bár mindenkinek szabad azt hinnie, a mit akar, de cselekednie csak azt szabad, a mi az állam jogrendjével összefér.

Mindenkinek jogában áll a törvényben megállapított feltételek alatt valamely vallásfelekezettől *kilépni*, vagy valamely vallásfelekezetbe *belépni* (1895 : XLIII. t.-c. 5. §.)²⁾

A vallásszabadság nálunk annyira ki van terjesztve, hogy minden 18-ik életévét betöltött egyén *felekezeten kívül* is maradhat. A 18 ik éven aluliak azonban szükségkép tagjai valamely bevett vagy elismert vallásfelekezetnek, ha szüleik nem is tartoznának ilyenhez. A szülők gyermekeiket vallás nélkül nem nevelhetik. (U. a. t.-c.) 26. §.)

Ép így a *házasságkötésnél* a házasulandó felek mellőzhetik az egyházi házasságkötést, de polgári tisztviselő a házasság megkötése után a házasulókat figyelmeztetni tartozik, hogy a házasságnak előtte történt megkötésével vallási kötelességeiknek még eleget nem tettek s kerülnie kell minden oly cselekményt, mely arra a feltevésre vezethetne, hogy az állami anyakönyvbe történő bejegyzés a feleket vallási kötelemeik alól feloldja. (1894 : XXXI. t.-c. 149. §. — 20.000/906. sz. igazságügymin. rend. 71. §. és 80000/906. sz. belügymin. rend. 15. §.)

Ellenben a *házasságfelbontásnál* a kir. bíróságok az előttük indított vagy hozzájuk áttett házassági ügyekben a felek vallására való tekintet nélkül a fenálló törvényeket és a törvényes gyakorlatot alkalmazzák. A bíróságok a feleket vallási cselekmények teljesítésére nem utasíthatják, sem az ily jellegű cselekmények megtörténtének igazolását, mint valamely birói eljárásnak előfeltételét tőlük nem követelhetik. (Házassági eljárás 4. pontja.)³⁾

Vallási hite, vagy egyházi szabályai senkit sem mentenek fel törvényen alapuló bármely *kötelesség* teljesítésétől. (1895 : XLIII. t.-c. 3. §.) — Ha valaki valamely törvényben rendelt polgári kötelességét teljesítette, vagy valamely törvényben tiltott cselekvést nem vitt véghez, avagy pedig a törvény

¹⁾ *Térfi*: Az új polgári perrendtartás (Bpest, 1911.) 163. l. — *Edvi Illés* — *Varga* Bünvádi perrendtartás (Bpest, 1910.) 161. l.

²⁾ Az áttérési törvények megbeszélését lásd: *Magyar Izrael* III. évf, 119. l. és IV. évf. 167. l.; *Hitk. Szemle* II. évf. 252. l. és IV. évf. 53. l.

³⁾ *Térfi*: Polgári perrendtartás 2. kiad. (Bpest, 1909.) 481 l. — Vagyis a \cup kiadása vagy ki nem adása a férfi részéről, valamiut annak elfogadása vagy el nem fogadása a nő részéről, a bírósági házasságfelbontásra befolyással nem bír.

által engedett polgári jogait szabadon gyakorolta: ezért ellene nem alkalmazható *egyházi fenyíték*. (U. a. t.-c. 4. §.)

A vallás hatalmával való visszaélés meggátlására törekszik az országgyűlési képviselőválasztások feletti biráskodásról szóló 1899 : XV. t.-c. több rendelkezése is. E szerint a választás érvénytelen, ha a képviselő valamely hitfelekezetet az állampolgárok vagy egy részük ellen *gyűlöletre izgatott* (3. §. 8. pont.) Ugyancsak érvénytelen a választás, ha a képviselő *a) a választást megelőzőleg három hónapon belül, a vallás szertartásainak végzésére rendelt helyiségben, vagy vallásos jellegű gyülekezeten a választás eredményének befolyásolását célzó nyilatkozatot tett; b) abból a célból, hogy egy vagy több választó őreá szavazzon, vagy bizonyos jelöltre ne szavazzon, vagy hogy a szavazástól tartózkodjék, az egyházi kegyzseregekben való részvételre tett ígéretet, vagy egyházi fenyíték alkalmazásával, vagy a kegyzseregek elvonásával, vagy tulvilági büntetéssel fenyegetett; c) a vallási tisztelet tárgyait, vagy olyan tárgyakat, melyek egyházi szertartások végzésére rendelvek, a választók gyülekezetén, vagy választói menetben használt.* (3. §. 9. pont; 122. és 180. §.) — A ki vallási tisztelet tárgyait, vagy oly tárgyakat, melyek egyházi szertartások végzésére rendelvek, választók gyülekezetében vagy menetében használ — ha nem lelkész — három hónapig terjedhető fogházzal és politikai jogai gyakorlásának felfüggesztésével büntetendő. (171. §.)

A törvény jelen rendelkezései abban különböznek a már ismertetett,¹⁾ ugynevezett „szószéki szakasztól“ (Kanzelparagraph), hogy az csak a lelkészre vonatkozik, az itt ismertetett esetek pedig a lelkész kivételével bárkire is vonatkoznak.

V.

Az istentisztelet méltóságának biztosítására védelmet nyújt a törvény ugy magának az istentiszteletnek, valamint az istentisztelet helyének, a templomnak is.

A gazda köteles akként intézkedni, hogy *cselédje*, a nélkül, hogy kötelességét mulasztaná, időről-időre a saját hitfelekezeti *istentiszteletben* részt vehessen. (1876 : XIII. t.-c. 29. §.) — Az iparos köteles időt engedni és felügyelni arra, hogy a *tanonc* vallása *ünnepnapjain* az istentiszteletet látogassa. (1884 : XVII. t.-c. 62. §.)

A vall. és közokt. miniszternek 1893. szept. 30-án kelt 39279. sz. rend. értelmében a hitközségek az Országos Iroda utján megállapodhatnak a honvédparancsnokságokkal, hogy *a honvédlegénység* minden héten, lehetőleg külön e célra tartandó *istentiszteletben* részt vegyen.

Mindenütt, hol az egyházak lelkészei a rendes tanórákat meg nem zavaró időben istentiszteletet tartanak, a lelkészek, vagy az állami iskolai gondnokság kívánságára kötelesek az *állami elemi iskolák* tanítói, illetve tanító-női, a saját felekezetükhöz tartozó növendékeket az *istentiszteletre* kísérni és

¹⁾ Az 1899 : XV. t.-c. 170. §., lásd Magy. Izr. VI. évf. 84. l.

ott reájuk felügyelni. (Vall. és közokt. min. 1899. június 7-én kelt 32543. sz. rend.)

Megemlítendő a vall. és közokt. miniszternek 1877. évi 28769. sz. és 1908. évi 67943. sz. rend., melyek szerint állami tanintézetekben az izr. tanulók bizonyos *ünnepnapokon* a tanítás alól felmentendők; továbbá u. a. miniszternek 1893. évi 55711. sz. rendelete, a izr. tanulóknak szombaton és 1891. évi 18382. sz. rend. az iparos tanulók péntek este, illetve *szombaton* az írás, számolás és rajzolástól való felmentése tárgyában.

A honvédelmi miniszternek 1908. évi 97000. sz. rend. az *ujoncállítási előmunkálatokról* elrendeli, hogy oly sorozójárásokban, a hol az izr. vallásuk nagyobb számban fordulnak elő, az *izr. ünnepek* működési napul föl ne vétessenek.

Polgári *perekben*, sürgős eseteket kivéve, senki sem idéztethetik megjelenésre vallásának *ünnepnapjain* (1868 : LIV. t.-c. 100. §.) — Birói *végrehajtásoknál* a végrehajtást szenvedett vallási *ünnepein* csak azon végrehajtási cselekvények teljesíthetők, melyek a végett szükségesek, hogy a végrehajtandó követelés biztosítva legyen. (1881 : LX. t.-c. 22. §.)

A *zsidó ünnepeket* az 1840 : XV. t.-c. I. rész 55. §-a következőképp sorolja fel: „A hetenkénti *szabbaton* kívül az izraeliták ünnepei következők: a) *Pessach* : Husvét, vagyis a kovásztalan kenyér ünnepe, Nison havának 15, 16 és 21, 22-ik napjain, rendszerint Szent-György havában; a közbenlévő 17, 18, 19 és 20-ik napok fél-ünnepek. b) *Schebous*; Pünkösd, vagyis az elsőszülöttek (!) ünnepe, Sion havának 6. és 7-ik napjain, rendszerint Pünkösd havában. c) *Rosch-Haschana*: ujesztendő ünnepe, Tischri havának 1-ső és 2-ik napjain, közönségesen Szent-Mihály havában. d) *Jom-Kipur*: a kibékülés ünnepe, tiz nappal az ujesztendei ünnep után. e) *Sukes* (Lauberhütten): a sátoros ünnepek, Tischri havának 15-ik és 16-ik napjain, Mindszent havában. f) *Schmini-Aceres*: a tiz parancsolat (!) ünnepe, Tischri hava 22-én. *Simchas-Tora* : az örömnép, ugyanazon hó 23-ik napján.

Bármely vallásfelekezet ünnepén a *templom* közelében s egyházi menetek alkalmával azon téreken és utcákon, melyeken az ily menet keresztül vonul, mindaz mellőzendő, a mi az *egyházi szertartást zavarhatná* (1868 : LIII. t.-c. 19. §.) A ki a törvény ez intézkedését megszegi, száz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő (1879 : XL. t.-c.) 52. §.)

Templomok szomszédságában *nagy zajt okozó üzletek* nyitása megtiltható (1884 : XVII. t.-c. 34. §.).

Az *italmérésési engedélyek* megadásánál a községi előljáráóság az iránt is meghallgatandó, hogy a kimérés helyiség templomoktól lehetőleg távol legyen építve. (1888 : XXXV. t.-c. 7. §.)

A ki az állam által elismert vallás szertartására rendelt helyiségben *nyilvános botrányt* követ el, vagy a vallási tiszteletnek tárgyát, vagy oly tárgyakat, melyek a szertartások végzésére rendelvek, a szertartásra rendelt helyiségben — vagy bár ezen kívül, de a vallásos szertartás alkalmával — tettel, vagy botrányos szavakkal *meggyaláz*: vétséget követ és 6 hónapig

terjedhető fogházzal és 200 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendő. (1878: V. t.-c. 191. §.) — Ezen paragraphus *első esete*: nyilvános botrány elkövetése a szertartásra rendelt helyen pl. templomban, imaházban és elkövethető úgy a szertartás alatt, mint szertartáson kívül pl. istentisztelet előtt, vagy után. (Megjegyzendő, hogy a belügymin. 1901. évi 22942. sz. rendelete szerint *imaház* csak megfelelő hitközség által tartható fenn.) — Azon lelkész, ki tanítói hatalmával visszaélve, *egyházi beszédében* a hivek egy részét politikai magatartásuk miatt pellengérezzi, megfélemlíti vagy megrágalmazza s ez által azokat megbotránkoztatja, a büntető törvénykönyv 191. §-ba ütköző vétséget követ el. (Curia, 187/97. sz. döntése.) — Alkalmi istentiszteletnek pl. *esketési szertartásnak* megzavarása is ezen paragraphus szerint büntetendő. (Curia, 8354/86. sz. dönt.) — A 8388/90. sz. curiai döntés szerint a *temető* is szertartásra rendelt hely. A paragraphus *második esete*: a vallási tisztelet vagy szertartás tárgyainak meggyalázása. Hogy mily tárgyak tekinthetők e fogalom alá esőknek, azt az illető felekezet hitelvei alapján állapítja meg a bíróság. A szertartásra szánt, de még nem alkalmazott tárgyak meggyalázása nem büntetendő.¹⁾

Tekintet nélkül a lopott dolog értékére, büntettet (és nem az enyhébb minősítésű vétséget) képez a *lopás*, ha valamely az állam által elismert vallás szertartásaira rendelt helyiségben, a vallás szertartásaihoz tartozó, vagy kegyes vagy jótékony célra szánt tárgy lopatik el. (U. a t.-c. 336. §.)

A ki vallási szertartásra rendelt épületet, vagy más tárgyat jogtalanul *megrongál, elpusztít vagy megsemmisít*: vétséget követ el és 3 évig terjedhető fogházzal, valamint 50 forinttól 1000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetetik (U. a t.-c. 420. §.)

A ki *templomot gyújt fel*, habár oly időben is, midőn abban senki sem tartózkodik: 10 évtől 15 évig terjedhető fogházzal büntetendő (U. a t.-c. 423. §.) A ki gondatlanságból gyújt fel templomot: a tűzvészokozás vétségét követi el és 1 évig terjedhető fogházzal és 1000 forintig terjedhető pénzbüntetéssel; ha pedig ez által valakinek halála okoztatott: 5 évig terjedhető fogházzal büntetendő (U. a t.-c. 425. §.)

VI.

A törvény többrendbeli pénzügyi kedvezményben részesíti a templomot.

Az istentiszteletre szánt épületek, valamint a lelkészi lakások *házadó* alá nem tartoznak. (1868: XXII. t.-c. 2. §.) — Ha az istentiszteletre szánt épület lakházzal van összekötve, vagy ha a lakház valamely része szolgál isteni tiszteletre: a lakház azért nem adómentes ugyan, de az istentiszteletre szánt épületet vagy épületrészt ez esetben sem lehet megadóztatni (Házadó szabály 3. §.)²⁾ De a templomok céljaira szolgáló tőkék kamatjövödelme adó alá esik. (A közg. bir. pénzügyi oszt. 19. sz. döntv.).³⁾

¹⁾ *Finkey*: 765. l. — *Edvi Illés*: A magyar büntető törvények V. kiad. (Bpest, 1909.) 101. l.

²⁾ *Barta*: 565. l.

³⁾ *Mariska*: Pénzügyi jog. 8. kiad. (Bpest, 1905.) 300. l.

A szentegyházaknak és imaházaknak isteni tiszteletre szánt ingóságai az *illetékegyenérték* alul mentesek. (1868 : XXIII. t.-c. 25 §. és 1881 : XXVI. t.-c. 24. §. d. pont.) — Az isteni tiszteletre szolgáló ingatlanok építésére vagy javítására, az erre a célra szolgáló ingók beszerzésére szánt *hagyományok*, továbbá a templomok szükségleteinek fődözésére rendelt *alapítványok* sem tartoznak illetékegyenérték alá. (A pénzügyi bir. 765. és 627 ; a közig. bir. pénzügyi oszt. 421. sorsz. a. határozata).

Ellenben a *chevra-kadisa* javára tett alapítványok az illetékegyenérték alól nem mentesek. (A pénzügyi bir. 765. és 418. sorsz. a. hat.) — A pénzügyi bíróság 1216. sorsz. a. határozatában a chevra-kadisa tulajdonában levő *imaszékeket* illetékegyenérték alá tartozóknak jelentette ki ; míg a hitközség tulajdonában levő imaszékek a közig. bir. pénzügyi osztályának 139. sorsz. a. ítélete szerint, mint isteni tiszteletre szánt tárgyak, nem tekinthetők illetékegyenérték alá eső ingóknak.¹⁾ — Az imaszékek, melyek adás-vétel s ajándékozás útján forgalom tárgyát képezik, öröklés esetén illeték alá esnek. (20590/73. sz. p. ü. m. rend.)

Az 1868 : XXIII. t.-c. 21. §. azon rendelkezését, hogy a közoktatási célokra rendelt örökségek és hagyományok illetékmentesek, a fennállott p. ü. bíróság 1464. sorsz. a. határozatában úgy értelmezte, hogy miután a templomokban a hívők valláserkölcsei oktatásban részesülnek, ezek is a közoktatás céljaira szolgálnak s ennél fogva *templomépitésre tett hagyományok* is illetékmentesek ; a közigazg. bir. p. ü. osztálya. az 537. sorsz. a. ítéletében ellenkező álláspontra helyezkedett.²⁾ — *Chevra-Kadisa* részére az örökkagyó lelki üdveért elmondandó imákra tett hagyományok illetékkötelesek.³⁾

Katonai beszállásoknál a nyilvános istentiszteletre szánt helyiségek igénybe nem vétethetnek. (1879 : XXXVI. t. c. 10. §. 4. pont.)

Birói végrehajtás esetén a végrehajtás alól ki vannak véve s ennél fogva még a végrehajtást szenvedőnek beleegyezésével sem foglalhatók le : az isteni tiszteletre és a házi ájzatosságra közvetlenül szánt tárgyak, az imakönyvek, az istentiszteletre szánt helyiségekhez tartozó szerelvények, a vallási ereklyék. De mind e dolgot végrehajtás útján le lehet foglalni azok vételárának behajtása végett, ha a végrehajtást elrendelő bíróság kérelemre a végrehajtást elrendelő végzésben, vagy később külön végzésben, az illető dolgot lefoglalhatónak kimondotta. A vallási ereklyék foglalványai, vagy keretei lefoglalhatók, ha ezek az ereklyétől állagának sérelme nélkül elválaszthatók. (1908 : XLI. t.-c. 2. és 3. §.) — Ugyanezen, egyházi szertartásra rendelt tárgyak a *közüadók hátralékainál* alkalmazott záloglási eljárás esetén a záloglás alól is ki vannak véve. (1883 : XLIV. t.-c. 60. §.)

A kassai kir. ítélőtábla 1893. nov. 9-én kelt 4514. sz. ítélete kimondja, hogy az izr. imaházban levő *imaszékek* a foglalás alól nincsenek kivéve. A Curia 1813. márc. 13-án kelt 236. sz. ítélete pedig úgy dönt, hogy *imaszéki*

¹⁾ *Mariska* : 646. l.

²⁾ *Mariska* : 642. l.

³⁾ *Pap Dávid* : Bélyeg és illetékszabályok, 3. kiad. (Bpest, 1905.) 107. l.

használati jogok azon tárgyak közé sorozandók, a melyek végrehajtás alá nem vehetők és így a csődtömeghez sem leltározhatók.

Méltánylást érdemlő és bizonyítványokkal teljesen igazolt viszonyok esetén a pénzügyi hatóságok megengedhetik, hogy a különböző hitfelekezetek szegény templomai és egyházai számára rendelt szertartási tárgyak (az orgonák kivételével) és az ily templomok és egyházak építésére vagy felállítására való anyagok a külföldről *vámmentesen* vagy mérsékelt vámdíj fizetése mellett hozattathassanak be. (1882 : XVI. t.-c. 12. cikkely és 1887 : XXV. t.-c. 1. cikkely.) — *Orgona* beszerzésére rendelt hagyományok illetékkötelesek (16616/901. sz. p. ü. közig. bir. ítélete.)

A közutakon, hidakon és kompokon szedett *vámdíjak* fizetése alól mentesek a templom és paplak építésére ingyen kiszolgáltatandó fuvarok. (1890 : I. t.-c. 99. §. 14. pont.)

*

Ha valamely templomot a vall. és közokt. miniszter fentartandó *történeti vagy műemlékként* nyilvánít, úgy azt a tulajdonos egyház saját költségén köteles épségben tartani. Ha azonban az egyház anyagilag képtelen a templomnak, mint műemléknek fentartására, a költségeket a vallás- és közoktatásügyi miniszter fedezheti. Ha a műemléket képező és isteni tiszteletre használt templomról az illető egyház bejelenti a vall. és közokt. miniszternek, hogy a műemléket isteni tiszteletre többé nem használja és egyébként is fentartani nem akarja : úgy az illető egyháznak vagy vallásfelekezetnek a fentartásra vonatkozó kötelezettsége megszűnik. (1881 : XXXIX. t.-c. 6. és 7. §.)

Budapest.

Dr. Groszmann Zsigmond.

Törvényjavaslat

a lelkészi illetményeknek korpótlékok útján való emeléséről.

1. §. A lelkészi jövedelem kiegészítéséről szóló 1898. évi XIV. és 1909. évi XIII. törvénycikkekben foglalt határozmányok kiegészítése céljából a törvényhozás a törvényesen bevett vallásfelekezetek lelkészei részére, az alább meghatározott feltételek és korlátok között, az államkincstár terhére korpótlékot engedélyez.

2. §. Korpótlékban részesül minden lelkész, a ki oly lelkészségben működik, a melynek jövedelme az eddigi törvények szerint az 1600 korona összegig terjedő magasabb kiegészítésre jogosult, igényt tarthat továbbá a korpótlékra az a lelkész is, a ki oly lelkészségben van alkalmazásban, a melynek (állami) jövedelmi kiegészítésre eddig csakis abból az okból nem volt igénye, mert a lelkészségnek egyházi forrásból eredő jövedelme évi 1600 koronánál többet tett ki.

A korpótlékra vonatkozó igény azonban így is csak annyiban áll fenn, ha és a mennyiben a lelkész jövedelme évi 3000 koronát meg nem halad.

3. §. A korpótléokra igényt adó lelkészi szolgálat a magasabb lelkészi képesítés fenforgásának feltétele mellett a lelkészség (helyi káptalanság) elfoglalása napjától kezdve számít. A magasabb képesítés birtokában segédlelkészi, vagy hitoktatói minőségben töltött idő öt éven felüli részének fél tartama a korpótlék szempontjából beszámítandó.

4. §. A korpótlékok együttevén a fentiek szerint beszámítható szolgálat alapján öt év után évi 400 koronában, 10 év után évi 800 koronában, 15 év után évi 1000 koronában, 20 év után évi 1200 koronában és 25 év után évi 1400 koronában állapították meg, még pedig oly módon, hogy az a lelkész, a kinek a jövedelme évi 1600 koronát meghalad, korpótlék címén mindenkor csakis oly összegre tarthat igényt, a mennyi a korpótlékkal együtt öt megillető évi összjövedelemből hiányzik.

5. §. A jelen törvény alapján járó korpótlék az 1898. évi XIV. és az 1909. évi XIII. törvénycikkben engedélyezett jövedelem kiegészítésének összegével együtt nem lehet nagyobb, mint a háromszorosa annak a tiszta jövedelemnek, mely az idézett törvények szempontjából a lelkész bevallása alapján megállapított.

6. §. Felhatalmaztatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter, hogy az egyes korpótlékok engedélyezése alkalmával az illető lelkészség jövedelmének előző összeírásában szereplő tételeket vizsgálat alá vehesse s azokat az újabb vizsgálat eredményéhez képest megfelelően módosíthassa, a katolikus lelkészekre nézve az 1909. évi XIII. törvénycikk 7. §-a alapján létesített országos katolikus kongruatanács előzetes meghallgatásával.

A miniszternek idevonatkozó határozata ellen mind az illetékes egyházi főhatóság, mind az alárendelt lelkész panaszszal élhet a közigazgatási bíróságnál.

7. §. A korpótlék szempontjából a lelkészi jövedelmeknek ezután előálló minden olyan növekedését, a mely az 1898. évi XIV. törvénycikk 11. §-ában megjelölt jövedelmek közé tartozik: be kell számítani a lelkészi jövedelembe s ehhez képest a korpótlék összegét megfelelően le kell szállítani.

A jövőben létesítendő egyházi alapítványok alapító leveleiben tett ezzel ellenkező tilalmak a korpótlék tekintetében csak akkor lesznek hatályosak, ha a tiltó rendelkezésekhez a vallás- és közoktatásügyi miniszter hozzájárult.

8. §. Az 1898. évi XIV. törvénycikk és az 1909. évi XIII. törvénycikknek a lelkészi jövedelmek megállapítására és a lelkészséggel szemben való megtorló intézkedésekre vonatkozó határozmányai, valamint általában e törvényeknek mindama rendelkezései, a melyek a jelen törvény határozmányaiába nem ütköznek, a korpótlék szempontjából alkalmazandók.

9. §. Ha valamely hitközségben a hívők száma a 300-at el nem éri, a vallás- és közoktatásügyi miniszter a felekezeti főhatóságot az illető hitközség önállóságának megszüntetésére felhívhatja.

E felhívás teljesítésének elmulasztása esetén az illető lelkészségtől a korpótlék megvonandó.

10. §. A vallás- és közoktatásügyi miniszter a kisebb képesítésű lelkészek és azon lelkészek részére, a kiknek korpótléokra igénytadó szolgálatuk van, de a kiknek jövedelmét az ezen törvényben megállapított valamely oknál fogva e jelen törvényben megállapított értékig korpótlék útján emelni nem lehet, nemkülönben a magasabb képzéssel bíró s öt évnél hosszabb ideig szolgáló segédlelkészek részére is — méltánylást érdemlő körülmények felforgása esetén — az állami költségvetésben erre a célra felvett hitel terhére segínyt engedélyezhet.

11. §. A jelen törvény hatálybalépésének időpontjában már alkalmazásban álló lelkészek (helyi káplánok) részére a korpótlékok a következőképpen folyósítandók.

Azok a lelkészek (helyi káplánok), a kiknek a korpótlék szempontjából a jelen törvény értelmében beszámítható szolgálati ideje 1913. évi január hó 1-én a tíz évet meghaladta, 1913. évi január hó 1-étől kezdve csak a tíz év után járó korpótléokra tarthatnak igényt. Ezeknek a lelkészeknek (helyi káplánoknak) a további korpótléokra igényt adó szolgálati ideje 1913. évi január hó 1-étől kezdve számít s az ezt az időpontot megelőző szolgálati időnek tíz évet meghaladó része a további korpótléokra igényt adó szolgálati időbe nem számítható.

Azok a lelkészek (helyi káplánok), a kik a korpótlék szempontjából a jelen törvény értelmében beszámítható 5., illetőleg 10. szolgálati évüket 1913. évi január hó 1-e után töltik be, az öt, illetőleg a tíz év után járó korpótléokra az ötödik, illetőleg a tizedik szolgálati év betöltésének napját követő július illetve január első napjától kezdve tarthatnak igényt s a további korpótléokra igényt adó szolgálati idejük is ettől az időponttól kezdve számít.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter akkor, a midőn valamely új lelkészi állás szervezését ismeri el indokoltnak, kikötheti, hogy a korpótlékok összegének egy bizonyos hányadát az egyház köteles viselni s hogy az elismerést megelőző lelkészi szolgálat korpótlék szempontjából nem számít.

12. §. Jelen törvény a kihirdetés napján lép életbe, a végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi miniszter és a pénzügyminiszter bizatnak meg.

KRÓNKA.

— **Schwarz Jakab.** Alig egy éve, hogy a szeretet és tisztelet megható nyilvánulásai örvendeztették meg Schwarz Jakab főrabbit, a csáktornyai hitközség lelképásztorát, midőn a legfelsőbb elismerés jelvényét tüztük a papi köntösre, a melyet egy félszázadon át párját ritkító hűséggel, hivatottsággal és méltósággal viselt. Nagyrabecsült, tudós, jámbor életű, a legszebb emberi és papi kiválóságokkal ékes kartársunk félszázados tevékenységének, fájdalom, csak nagyon rövid folytatás volt még rendelve. Május 22-én elhunyt. Csendesen, küzdelem nélkül. Szenvedések nem gyötörték, néhány nappal halála előtt szent tisztet végzett még a 78 éves aggastyán

félszázadot meghaladó papi működésének színhelyén. Élete egész munkáját a csáktornyai hitközségnek szentelte. Minden érzelmével és gondolatával összeforrt hiveivel, a kiknek meleg szeretete és hódoló tisztelete övezte. Ut és nagyrabecsült családját. Eszményi, patriarkális viszony volt közöttük. Minden diszharmóniától ment. Ritkán találkozunk hasonlóval gyülekezeteinkben. És hiveinek körén túl is rokonérzésben és igaz tiszteletben részesült. A város minden polgára becsülte nagy műveltsége, széles tudása, hazafias érzülete és mintaszerű családi élete folytán. A csáktornyai rabbi családi tűzhelye a kedves, művelt, történeti emlékekben gazdag városnak egyik nevezetessége volt.

Miként élete jelentős mozzanataiban, úgy végtisztessége alkalmával is impozáns módon jutott kifejezésre az az osztatlan tisztelet és ragaszkodás, melyet jellemével, egyéniségével és tevékenységével széles körben kivivott magának. Miután *Wollák* Rezső hitközségi elnök a hitközség részvétét fejezte ki a gyászba borult családnak, az elhunyt rabbi holttestét a templomba vitték. A gyászszertartás a zsúfolásig megtelt zsinagógában, a melyben a hatóságok, intézetek és egyesületek, valamint a nagykanizsai, győri és alsólendvai hitközségek képviselői megjelentek, ment végbe. A gyászének elhangzása után Dr. *Neumann* Ede nagykanizsai főrabbi a csáktornyai hitközség nevében bucsuztatta a dicsőültet, a kilencedik községkerületnek és a magyar rabbikarnak gyászát is tolmácsolva. Utána Dr. *Ernst* Ignác varasdi főrabbi méltatta az elhunytat, a kihez egy emberöltőn át meghitt barátság fűzte. A beszédek elhangzása után az üdvözült hat fia, köztük Dr. *Schwarz* Mór győri főrabbi, a templomból kivitte a koporsót és megindult a végeleáthatatlan gyászmenet a temetőbe. A szertartási teremben Dr. *Wiener* Márk kőszegi főrabbi, az elhunyt veje a család nevében bucsuztatta. A nyitott sir mellett Dr. *Rudolfer* Antal alsólendvai kerületi rabbi mondott imát. Utána Dr. *Wollák* Béla ügyvéd a tanítványok háláját tolmácsolta és végre Dr. *Schwarz* Mór a család fájdalmát zokogta el. Mély meghatottság uralkodott az egész nagy gyászoló közönségen a végtisztesség teljes tartama alatt, melynek kegyeletes lefolyása méltó volt a pihenőre szállt kiváló lelkésznek, a magyar rabbi kar e nemes alakjának emlékéhez.

— **Dr. Feldmann József jubileuma.** A czeglédi hitközség örömmünneppé avatta azt a napot, a melyen főrabbija papi működésének első negyedszázada zárult le. Dr. Feldmann József, a ki egyesületünk választmányának legbuzgóbb tagjai közé tartozik és meleg érdeklődéssel viseltetik a felekezet minden közügye iránt, munkásságával nem csak hiveinek elismerését és háláját érdemelte ki, hanem Czegléd városa egész polgárságának tiszteletét és meleg szimpatiáját vivta ki magának. A tiszteletére rendezett jubilaris ünnepség bensősége ennek értékes tanubizonysága volt és rendkívül becses emlékekkel gazdagította nemcsak az ünnepeletet, hanem mindazokat, a kik a ragaszkodás és nagyrabecsülés jeleivel elhalmozták.

Az ünnepség kimagasló mozzanatai a jubiláns hálaadó imája és ünnepi beszéde voltak, a melyek közé Dr. *Halász* László kir. közjegyző hitközségi elnök, Dr. *Halász* Márton, a Chevra Kadisa, *Sándor* Rezsőné, a nőegylet

elnökének és Dr. *Almási* Sándor ügyvédnek üdvözlő beszédei illeszkedtek. Az utóbbi a jubiláns volt tanítványainak nevében köszöntötte a főrabbit.

Az istentisztelet után a római katolikus, az evangélikus és református gyülekezetek papjai, a hatóságok és tanintézetek képviselői fejezték ki üdvözlőüket. A közélet számos kitűnősége távirattal vagy levéllel kereste fel az ünnepeltet, az Országos Rabbiképző-intézet nevében Dr. Bacher Vilmos igazgató, az Ore nevében Dr. Neumann Ede köszöntötte. Méltó befejezése volt a szép ünnepségnek a szerenád, a melylyel az egyesült városi és ipartestületi dalárda tisztelte meg.

— **Magyar rabbik meghívása külföldre.** *Dr. Venetianer* Lajos újpesti főrabbit, egyesületünk kitűnő jegyzőjét, a bécsi hitközség, *Dr. Pfeiffer* Izsák sümegi rabbit pedig a stockholmi gyülekezet hívta meg egyik rabbiszékére. Mindkét meghívás újabb bizonyítéka annak az elismerésnek, a melylyel a külföld a magyar rabbik tudásának és a hivatásukban kifejtett buzgalomnak adózik.

— **Halálozás.** Sofer Júda, az aradi orthodox hitközség főrabbija 42 éves korában elhunyt. A pozsonyi Schreiber család sarja és a fiatal aradi orthodox hitközség első papja volt. A vallástudományban való jártasságánál fogva széles körben becsülték. Korai halála sok szenvedéstől váltotta meg.

— **Rabbiválasztás.** A dicsőszentmártoni orthodox hitközség *Dr. Krausz* József rabbijelöltet, a debreczeni statusquo hitközség főrabbijának fiát választotta rabbijául.

— **Templomavatás.** A törökkanizsai hitközség nagy ünnepségek között avatta fel diszes új templomát. Az ünnepséget a szegedi énekkar dalai nyitották meg. A templom kulcsait Dr. Schwarz Jenő ügyvezető elnök felkérésére Várhelyi Rósa Izsó dr. községkerületi elnök adta át beszéd kíséretében Pollák Gyula gondnoknak. Erre a diszes közönség bevonult a zsinagógába, a melyet *Dr. Rosenstein* Mór nagykikindai főrabbi avató beszéde szentelt fel. A magasztos, mély hatású ünnepséget diszebéd követte, a mely a feleketközi békének és összhangnak ünnepévé emelkedett.

— **Miniszteri nyilatkozatok.** Jankovich Béla dr. vallás- és közoktatásügyi miniszter az elmúlt napokban Kolozsvárott tartózkodott és a többi felekezetek sorában fogadta mindkét kolozsvári izraelita hitközség küldöttségét is. A kongresszusi hitközség küldöttségének tagjai voltak: Eisler Mátyás dr. főrabbi, Weinberger Zsigmond elnök, Grosz Frigyes alelnök, Mestitz Ferenc és Havas Lázár előljárósági tagok.

Eisler dr. a következő beszédet intézte a miniszterhez:

Nagyméltóságú Miniszter Ur! Kegyelmes Urunk!

A kongresszusi alapon álló kolozsvári izr. hitközség nevében azért jelentünk meg Nagyméltóságod előtt, hogy hazafiui mély tisztelettel üdvözljük, ugyanis mint Öfelsége legmagasabb személyének képviselőjét, ugyanis mint hazánk vallás- és közoktatásügyének legfőbb intézőjét. Ez utóbbi minőségben engedje meg Nagyméltóságod arra kérésünk, hogy a hazai zsidóságnak félévszázad alatt végtelenül összekuszálódott ügyeibe valahára bármi

módon rendet hozni kegyeskedjék. Méltóztassék meggyőződve lenni arról, hogy a zsidóság ügyeinek rendezése Magyarországon valósággal nemzeti közügy, a nemzeti kultúra és közérkölciség, valamint az állami rend fenntartásának fontos érdeke. Autonómiánk törvényben gyökerezik, de szervezeti tartalommal való fölruházás nélkül csak írott malaszt, a melynek még annyi ereje sincs, hogy az 1848: XX. t.-c.-ben foglalt jogoknak minket is megillető áldásait megszerezze számunkra. Innen van, hogy elviselhetetlen adóterhek alatt roskadozó hitközségeink, éppen, mivel nem részesülnek a megillető állami dotációban, képtelenek megfelelni vallásos, nemzeti és kulturális feladataiknak; és innen van legujabban az az égbekiáltó igazságtalanság, hogy felekezetünk lelkészei, a kik csak oly fontos hivatást töltenek be, épp annyi buzgósággal és szakértelemmel, mint más felekezeti kartársaik, most, hogy szerencsésebb pályatársaik hozzájutottak végre az állami korpótlékhoz, jóformán semmit sem kapnak, bár legnagyobb részt mélyen vannak elmerülve az anyagi gondok árjában. Kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék bennünket kifejezett szóval megnyugtanni az iránt, hogy ezeken a valóban türhetetlen állapotokon segíteni kegyes lesz s mi áldani fogjuk Nagyméltóságodnak, mint a hazai zsidóság jötevőjének nevét. A legjobb sikert kívánva egyéb sokágu feladataihoz is, ismételten és egész lélekből köszöntjük azzal, hogy a jó Isten Nagyméltóságodat sokáig éltesse!

A miniszter így válaszolt:

Köszönetet mondok Önöknek megjelenésükért és üdvözlésükért. Az előadott kérelemre vonatkozólag megjegyzem, *hogy bennem megvan a teljes jóakarát az autonómia kérdésének, a melyet én is szívesen elismerek nemzeti közügynek, a megoldására,* de előbb a pártoknak kell egymás között meg egyezniök. A mi a korpótlék ügyét illeti, minden törvény, vagy törvényszerű intézkedés keresztülvitelénél merülnek föl sérelmek, a melyeknek orvoslása nehézséggel jár. Az érintett kérdésben, mint már a kerületi elnököknek megígértem, a legjobb szándékkal fogok eljárni. Még egyszer köszönöm az üdvözlést.

A miniszter beszéde kapcsán élénk vita fejlődött közte és a küldöttség szónoka között. Eisler dr. kifejtette, hogy azt a feltételt, a mely szerint az autonómiai szervezet megalkotása iránt a fennálló pártoknak előzetesen meg kell egyezniök, a kormánynak valahára el kell már ejtenie, mert láthatja az eddigi kísérletekből, hogy így eredményre jutni nem lehet. Mindig voltak és vannak most is konkolyhintők és kerékkötők, a kik a megegyezés munkáját megakasztják. Itt az ideje, hogy a kormány lépjen föl kezdeményezőleg és állapítsa meg a keretet, a melynek kitöltése a felekezeteknek lesz feladata.

A miniszter erre megjegyezte, hogy vár, a míg a községkerületi elnökök beadják emlékiratukat s annak tárgyalásakor fog ebben a kérdésben részletes nyilatkozatot tenni.

A korpótlék ügyében Eisler dr. azt vitatta, hogy itt nem egyesek sérelméről van szó, a melyet részleges intézkedéssel reparálni lehetne, hanem

az egész felekezetet érte sérelemről, mert a jogegyenlőség elve lett vele szemben megsértve, A rabbiknak ugyanolyan joguk van a korpótlékhoz, mint a protestáns lelkészeknek; tehát nekik is meg kell adni a korpótléket, ha azt a látszatot nem akarták támogatni, mintha mi másodrendű állampolgárok volnánk.

A miniszter erre élénken hangsúlyozta, hogy ilyen föltevésnek nincs semmi alapja; magával az ügygyel különben foglalkozni fog

— **Az Országos Iroda elnöksége Dr. Benedek Sándor államtitkáránál.** Dr. Mezey Mór és Dr. Mezey Ferenc a községkerületi elnökök megbízásából a vallás és közoktatásügyi miniszterium államtitkáránál tisztelegtek. Az államtitkár a tisztelgőket lekötelező szivességgel fogadta és a többek között azt mondta: A legnagyobb jóakarattal és a legteljesebb méltánysággal fogja kezelni a reszortjához tartozó zsidó ügyeket. Nem mulaszthatja el csodálkozásának adni kifejezést, hogy éppen a zsidó felekezet kebelében, a melynek hiveiről legendaszerű összetartást emlegetnek, széthuzást, egyenetlenséget, belső harcokat lát megnyilatkozni. Ő, a ki aktíve is sokat foglalkozott a saját egyháza ügyeivel, igen jól tudja, hogy a békesség és egyetértés hiánya mily káros következményekre vezet. Ez okból más hitűeknél is nagy súlyt helyez a béke uralmára.

— **A Magyar Ito szervezkedése.** Az Ito iránt országszerte megnyilvánult meleg érdeklődés a helyi szervezetek megalakulásában is jut kifejezésre. Az Egyenlőségben közölt szabályzat értelmében megalakították a budapesti választmányt, a brassói, orosházai, párkányi, sátoraljaujhelyi, nagykanizsai, hódmezővásárhelyi, ipolysági, losonczyi, szegedi, nyiregyházai, gyöngyösi, karczagi, marosvásárhelyi, ujvidéki, szombathelyi és móri helyi bizottságokat. A jelentkező tagok száma is egyre szaporodik.

A budapesti helyi bizottság Dr. Mezei Mór elnöklésével látogatott ülést tartott, a melyen Winterberg Gyula udvari tanácsos bejelentette, hogy a pesti hitközség s a pesti szent egylet 500—500 koronával csatlakozott a mozgalomhoz. Ezután felolvasta Zangwill Izraelnek, az ITO vezérének üdvözlő beszédét, majd Lederer Sándor dr. alelnök indítványára elhatározták, hogy egy országos ITO-szombatot tartanak, a melyen a papok a szószékről fogják hirdetni az ITO-mozgalom eszméjét.

— **Az OMIKE közgyűlése.** Az Országos Magyar Izr. Közművelődési Egyesület május hó 5-én tartotta évi rendes közgyűlését csetei Herzog Mór báró elnökle mellett a pesti izr. hitközség dísztermében. A napirend előtt Hevesi Simon dr. társelnök az egyesület jövő évi programját ismertette. Weiller Ernő dr. főtitkár az évi jelentést mutatta be. A menza dr. Neumann Arminné és Dirsztay Béla báró elnökök vezetése mellett működik, kiknek a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott. Az egyesület legujabb intézménye, a hölgyistentiszteletek iránt is igen nagy érdeklődés mutatkozik szombat délutánonként az árvaházi templomban. Fleischl Károly pénztáros a zárszámadásokat mutatta be, a melyek szerint az alig 4 éves egyesület már 60.000 koronás évi budgettel dolgozik. Ezután Patai József dr. az izr. nőegyletek országos szövetségének előmunkálatairól számolt be: a közgyűlés a szövetség megalakítását kimondotta és az alakuló közgyűlés összehívását öszre határozta. Végül a választásokat ejtették meg.

Anyagtorlódás folytán nem közölhattük Törvényhűség és Szabadelvűség című cikkünk folytatását és meg kellett szakítanunk a külföldi zsidó egyházi szervezetek ismertetését. Ugyanebből az okból maradt ki irodalmi szemlénk. Csak röviden jelezhetjük, hogy *Kiss Arnold* remek könyve: *Álom és Valóság* a kitűnő tartalomhoz mért diszes kiállításban megjelent. Nagyrabecsült munkatársunk gyönyörű Emlékezéseinek méltatása, valamint a megkezdett cikksorozatok folytatása a következő számokra marad.

Pályázatok.

Az Országos Izrael. Tanítóegyesület központi választmányának határozatából az ORE tagjai az idén is kedvezményes ellátásban részesülnek a keszthelyi Üdülőházban. Felhívjuk tehát egyesületünk ama t. tagjait, kik a kedvezményt igénybe venni óhajtják, hogy erre vonatkozó kívánságukat az alu írott elnökséggel f. hó 20-ig közölni sziveskedjenek. Az Országos Rabbiegyesület a díjat saját pénztárából fizeti, ha a pályázók ebbeli óhajukat az elnökséggel tudatják. Az Orsz. Rabbiegyesület továbbá két 100-100 k-ás fürdősegélyt hajlandó azoknak a tagoknak utalványozni, a kik egészségük helyreállítása végett gyógyhelyet szándékoznak felkeresni és ez érdemben az egyesület elnökségéhez f. é. július hó 1-ig fordulnak.

Az Orsz. Rabbiegyesület elnöksége.

* * *

A kecskeméti izr. hitközség ezennel pályázatot hirdet egy **hitoktató segéd-rabbi állásra.**

A megválasztandó kötelessége lesz a középiskolai hitoktatás ellátása maximális heti 24 órában, (az ez idő szerinti beosztás heti 16 óra) helyettesíteni a főrabbit — ennek akadályoztatása esetén — papi funkcióiban s az általa végzett hitoktatásban, esetleg hitszónoklatokat tartani s végül felügyeletet gyakorolni az elemi iskolai hitoktatásra. Javadalmazása a hitk. pénztárból évi 2800 kor., esketési és temetési stólailletmények, esetleges megbízás esetén a Talmud Tóra heti 4 órai tanításáért évi 400 kor., végül az ingyenes temetések és egyéb funkciók végzéséért a Szent Egylet pénztárából évi 100 kor.

Pályázhatnak mindazok, kik a budapesti rabbiszemináriumban nyert rabbioklevéllel bírnak.

Az állás egyelőre 1 próbaévre töltetik be

A megválasztott állását f. é. szept. 1-én tartozik elfoglalni.

Képesítésre, életkorra és eddigi működésre vonatkozó okmányokkal felszerelt kérvények a kecskeméti izr. hitk. előjáróságához címezve, **f. é. június 30-ig** adandók be.

Kecskemét, 1913. május 18-iki közgyűlésből.

Virányi Gyula, hitk. jegyző.

Dr. Fodor Sándor, hitk. elnök.

Tartalom: Pozsony. — A Sulchan Árucl. — Ifjusági biblia I. Dr. Edelstein Bertalan. II. Dr. Heller Bernát. — Vallás és istentisztelet a magyar törvényben. Dr. Groszmann Zsigmond. — Törvényjavaslat a lelkészi korpótlékról. — Krónika. — Pályázatok.

Nyomatott a Zala Hírlapkiadó és Nyomda Részvénytársaságnál Nagykanizsán.